TRISTAN TZARA IN TRANSITION TOWARDS DADA

Elena Monica Baciu
PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: The study aims to provide a perspective concerning the Romanian writer of French expression Tristan Tzara before Dada era and after the symbolist period. To catalog and interpret them, the poet manifested reserves in a letter dated 17 January 1934 addressed to Sasa Pana, especially for the choice of title. Some of the first poems (Seară, Epiderma nopții, Realități cosmice) were translated into French and then becoming true Dadaist poems still suffering slight changes of tone and having a different layout on the page.

Keywords: first poems ,romanian ,symbolist literary space, avant-dada.

Chiar dacă și-a încetat existența în decembrie 1912, importanța revistei Simbolul rămâne de menţionat în apariția literaturii de avangardă, pentru că în primul număr al revistei Chemarea, Ion Vinea prin „Avertisment incendiar", va trasa poate conturul primul manifest avangardist-dadaist.1

"Chemarea" era revista, unde cei doi amici Tristan Tzara și Ion Vinea își puteau exersa propria lor estetică și producţiile lor literare puteau oglindi liber programul lor nihilist pentru ca perioada imitatiilor a luat sfarsit. Tristan Tzara va publica în numărul 1 al revistei în data de 4 octombrie 1915 poezia "Vacanță în provincie" unde linia simbolistă este frântă și motivele profanate:

"Pe cer păsările nemişcate
Ca urmele ce lasă muştele
Stau de vorbă servitori în pragul grajdului
Şi-au înflorit pe cărare rămăşiţele dobitoacelor
Trece pe stradă domnul în negru cu fetiţa
Bucuria cerşetorilor la înserare
Dar am acasă un Polichinelle cu clopoţei
Să-mi distreze întristarea când mă-nşeli
Sufletul meu e un zidar care se întoarce de la lucru
Amintire cu miros de farmacie curată
Spune-mi, servitoare bătrână, ce era odată ca niciodată,
Şi tu verişoară cheamă-mi atenţia când o să cânte cucul
Să ne coborâm în râpa
Care-i Dumnezeu când cască
Să ne oglindim în lacul
Cu mătăsuri verzi de broască
Să fim săraci la întoarcere

[1] *„abandonarea tuturor dogmelor şi anchilozelor"şi legiferarea răzvrătirii „împotriva presei, bâlci de surle şi trompete, şi a cititorilor, masă amorfă şi brută de victime oneste şi inconştiente"*

BDD-A23264 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:27:33 UTC)

Şi să batem la uşa străinului
Cu ciocul pasărilor în coajă de primăveri
Sau să nu mai mergem nicăieri
Doliu alb la fecioara vecinului",

la care prietenul răspunde cu poezia "Dintr-o vară", ce evocă şi mai limpede acel timp paradiziac petrecut împreună: „Era cald şi sofale adânci şi pe masă cafea, / Tristan Tzara, când ai ascultat întâmplarea / pădurarul îşi fluiera câinele lui/şi cerbii cu botul scufundat în apa lacului beau stelele din ea/ Dar am scris aceste versuri în amintirea ceasurilor dedicate şahului în pădurea unde l-am citit pe Nietzsche"2

Menţionând versurile din "Vacanţă în provincie", G. Călinescu afirma că: „*Presimţirea dadaismului e în aceea că, ocolind raporturile ce duc la o viziune realistă, poetul asociază imagini neînchipuit de disparate surprinzând conştiinţa. Tristan Tzara e un poet de o incontestabilă uşurinţă lirică, ştiind să radă cu aripile cea mai joasă proză.*"3.

Poeziile din *Primele Poeme* respiră un aer de plictis, de suficienţă care este brusc întreruptă de imagini disparate, cu versuri unde logicul scapă mesajului, ce întrevăd într-o oarecare măsură frângerea dadaistă a sintaxei. Poezia intitulată *Îndoieli* aşa cum sugestiv este titlul, arată ca poetul tece într-o altă etapă de creaţie când pune sub semnul întrebării tot ce-l înconjoară , filozofând asupra rolului spontaneităţii şi al visului în creaţia poetică:

"*-Am scos visul din cutie cum scoţi tu o pălărie…Cum alegi flarea dintre buruieni*
Şi prietenul dintre curteni…
De aceea te-am chemat sa-mi spui –fara greseala
Ce-i adevarat-ce nu-i"

Din universul simbolist, cu spitale, sere, pension,ospicii, fabrici, se simţea nevoia acută de evadare, fapt care şi îl realizează prin elemente menite să scandalizeze. Uimitoare în acest sens, sunt versurile care apar, la scurt timp (unele datate 1913), în revistele "Chemarea" şi "Noua revistă română" care transmit într-un cu totul alt registru poetic şi începe să folosească jocul ca şi regulă de asamblare poetică simulând, adesea, inocenţa, imprimând un caracter teatral, zeflemitor uneori operei unde sintaxa se deterioreaza uşor prin folosirea juxtapunerilor şi elipselor.

Figurile predominante sunt cele feminine, ce pot fi clasificate în câteva tipuri predominante: *tânara iubită* , pură, cu chip angelic cu părul buclat şi blond care trezeşte în inima poetului sentimente de duioşie, de vitalitate:"E înaltă, are ochii buni şi linistiti/Şi e blondă cum e iarba ce-a simţit fiorul coasei"(Cîntec vechi), " Numai o fată mi-a fost dragă/ Şi am dormit până tîrziu dimineaţa"(Intorducerea lui Don Quichotte/ Înţelepciune), "Fată cu obrazul tânăr/încadrat în/ Bucle de licurici"(Sufletele pe aici)," Fii păpuşă/ Să-ti inteleg mecanismul/Fii pisică/ Să mă joc cu tine altfel/Fii sora mai mică/Să ma ingrijesti"(Insomnie); *femeia uşoară blestemată*, trăind pe la hanuri, vânzătoare de plăceri imediate este tousi dorită în călătoriile sale când :" *Te culci noaptea cu fata hangiului", "blonda-i fata hangiului din Hârşoveni",* "Cântăreaţă, dansatoare talentată/Lasă dragostea plătită, floare blestemată veştejită, /Fă-te iar ca înainte: cuminte "(Chemare). Uneori autorul vede în această figură condamnata însăşi oglinda sufletului său chinuit: " Sufletul meu: femeie la modă merge cu oricine"(Poemă mondenă);*femeile din familie* sunt prezente mereu când eul liric copleşit de tristete, are nevoie de iubirea caldă şi sinceră a acestora. Verişoara a cărei prezenţă este diafană, este invocata pentru simplitatea ei si pentru capacitatea de a-l face pe poet să uite de ceea ce este lumesc "Verisoara, fata de pension, îmbrăcată în negru, guler alb,/Te iubesc pentru că esti simpla si visezi" , " Şi tu verisoara

[2] Ov. S. Crohmalniceanu, *Literatura Română între cele două razboaie mondiale*, voII, Ed. Minerva , Bucureşti, 1974, p.369
[3] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediţia a II-a, Editura Minerva, Bucureşti, 1981, p. 887

BDD-A23264 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:27:33 UTC)

cheama-mi atentia cand o sa cante cucul"(Vacanță în provincie). Iubirea dintre el și sora lui este evocată jucăuș prin imagini parcă decupate din viața lor reală " Și sora mea o să citească gazetele în hamac…"(Vino cu mine la țară), " Dragoste de soră-ca și când bei lapte/Surioară surioară- cu miros de portocală/Vino sa-mi pui sufletul la loc- ca s-a agățat de buruieni afară/ Unde cântă păsărică noapte pe un gard unde cântă păsărică noapte"(Nocturnă)

Când este invocată mama plânsul autorului capătă dimensiuni grave, un plâns sincer cathartic ce poate avea loc doar în prezența celeia ce ți-a dat viață:"Mamă,/Și mi-e teamă…Mamă/Plâng mereu ca un sfârsit de gama/. Termenul mamie, care în limba franceza semnifica bunică apare deseori folosit în "Primele Poeme" si este chemată tot atunci când suferința este devastatoare iar rasplata pentru mângîierile și legănatul promite să o facă prin bijuterii cumpărate de la "bijutieri evrei":"Prietenă/Mamie, n-o să înțelegi dar ascultă/Durerea n-o pot plânge în batistă"

Registrul simbolist e utilizat ca pretext antitradiţionalist cu scopul de a surprinde cititorul :Rătăcesc prin pădure/Cerşetori ţigani cu barbă de cenuşă/ Că ţi-e frică dacă-i întâlneşti/Când îşi freacă soarele pleoapa pe poteci.//… Călare o să mergem zile întregi/O să poposim în hanurile sure,/ Acolo legi multe prietenii,/ Te culci noaptea cu fata hangiului….(*Vino cu mine la ţară*) publicata în Contimporanul I, 15 29 octombrie 1922 si apoi în Unu în 1934.

În aceasta perioadă va scrie și poemul *Tristeţă casnică* , unde face aluzie la dicuțiile iscate pe tema studiilor în familia sa :

"*cum se rostogolesc stăvilarele învinse*
a doborât durere în părinți
de hârtie, carnea ta bătrână
cum să fie? - galbenă şi tristă
……..
gândurile mele se duc - ca oile la păscut - în nesfârşit
plâng în fluier pe câmpie triste părţi de biografie
mă înec în deznădejde de fenomene seismice
şi pe străzi aleargă vântul ca un câine fugărit. "

Este vorba aici și de o naivitate voluntară, studiată. O naivitate care urmăreşte exclusiv "*să mineze vechile tipare, să proclame indirect libertatea absolută a creatorului. Iată de ce, faţă de poezia tradiţionalistă, poemele lui înseamnă o îndoiala şi chiar o negaţie (...). Transpare din ele intenţia de reîntoarcere la sursele originare, nealterate ale poeziei, la acel contact mai direct, mai frust cu realul, care va intra ca element fundamental în definiţia viitoarei avangarde poetice*"4 .

O altă cauză a suferinței poetului este dată de moartea ființei iubite pentru care dragostea a fost una pură " în vioara buneicuviinți" și de un întreg univers din aceeași sferă semantică: cenușă, plâns, rană, deznădejde, durere. Rminiscențele simboliste sunt încă prezente dar totuși umbrite de imagini noi "digul e cărarea melcului din inima Domnului", "omor în infinituri, noaptea, carnea credincioasă", " nebuna satului clocește măscărici pentru palat". Agonalul transpare de mai multe ori din aceste versuri din care un mare vulcan sta sa erupă .

Aceste poezii sunt presărate de accente de ironie și autoironie, de dorința de accesare a unui timp pur prin propunerea jocului burlesc și caricatural care mai tîrziu va propune idiotul ca model și o nepăsare ce sfidează perfecțiunea operei tradiționale.Poetul se desprinde încet de vechea tradiție, de retorica simbolismului, căutând absurdul.

[4] Ion Pop, Primele poeme ale lui T.Tzara, în Avangardismul poetic romanesc, EPL, 1969, P.151

BDD-A23264 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:27:33 UTC)

Teme poetice inovatoare, nu marchează decât începutul erei Dada, începuturi revoluţionare pline de evenimente istorice, artistice, literare. În acest context sunt scrise poemele *"*Se spânzură un om*"* și "Glas" poate, unele dintre cele mai sugestive ale creaţiei sale cu puternice influenţe din cântecele de spânzurătoare ale lui Christian Morgenstern :

Se spânzură un om şi priveşte.
Vântură picioarele
Se amuză cu picioarele
Şi ar plânge bucuros prostia
Cu toate că viaţa-i fuge
……..
Şi asta observă cu frică
Atunci îi zboară copilăria
Atunci se face dintr-o dată dulce şi departe/ Şi se desface şi se întinde, o Aurelie//.

sau :

" *Lia, blonda Lie/ Noaptea de-o frânghie…/ S-ar fi legănat/ Ca o pară coaptă//…//Aş fi pus o scară/ Şi aş fi luat-o jos/ Ca o pară coaptă/ Ca o fată moartă/ Şi aş fi culcat-o într-un pat frumos*."

Motivul spanzuratului revine constant "Gîlgîitul sinucisei a speriat-broaștele au încetat un moment"(Duminecă) iar în suflet incolțește indoiala lui Hamlet într-o atmosferă bacoviană "Și Hamlet din sufletul meu tremură că-i frig și vânt "(Soră de caritate). Moartea este sugestiv redata prin simboluri folclorice românesti adanc înrădăcinate în cultura noastră populară: "A căzut ceva/A căzut o stea plânsă/ Oameni buni ruga-/ți-vă pentru dânsa"(Glas) stiut fiind faptul că atunci când cade o stea conform credinței populare românești, o persoană trece în neființă.

În 1913 România se aliaza cu Muntenegru cu Grecia și Serbia împotriva Bulgariei și Turciei iar dupa doi ani Tzara va publica "Furtuna și Cântecul dezertorului" aducând în prim plan războiul și ororile sale. Imaginile sunt apocaliptice iar dorința de a dezerta este puternică :

"A plesnit lumina din obtuze
Și a crăpat fulger în mâna noastă…

Peisajul este dezolant iar singurătatea este potențată de intuneric: "*E atât de intuneric , că numai vorbele-s lumină*" iar în acest peisaj apare figura dezertorului cu care autorul se identifică : *Sunt călător cu sufletul intunecat iar dorul de casă este sfâșietor* ". În același registru tematic se înscrie și poezia "Cântec de război", unde durerea capătă proporții uriașe pentru că :

"*S-a surpat tăria norilor*
A mânat stârvurile la pîrîu
A crescut puterea apelor ca fuga noroadelor
Ne-a biciuit pornirile de dor
Le-a măcinat ca grîu.

Suferința soldatului care mărșăluiește pe front atinge în ultima strofa punctul culminant când întristarea devine "iaz blând" și la fel cum Isus își cerea jertfa, așa și soldatul cere să i se bată "cuiul suferinții mai adânc că n-am murit"

Deşi diferite faţă de primele sale producţii literare, de influenţele simboliste, în care poezia se comunica prin universul de "pension", " seră", "spital" etc. , autorul folosește în poezia nouă sabotajul dirijat ce scandalizează conștient publicul cititor trăsătură ce caracterizează acțiunile premergătoare ale avangardei.

BDD-A23264 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:27:33 UTC)

Altminteri, anticipând negarea programatică a logicii comune din perioada dadaistă, un poem precum ”În gropi fierbe viaţă roşie” e alcătuit aproape în întregime din versuri gratuite, fără sens, în voia hazardului:

„joi octombrie
titzule, o să fac o poemă dar să nu râzi
4 străzi ne înconjoară şi noi le spunem lumină PE STÂLPI de rugăciune
iar tu vorbeai cu elefanţii la circ, ca lumina
nu vreau să mai fii bolnavă, ştii
azi dimineaţă Din pentru ce să vrei să fluieri telefon
nu eu nu vreau eu nu vreau şi mă strânge MULT PREA TARE
azi-dimineaţă
din aramă glasul tău tremură pe aţa
galbenul se încuia în pavilion CA SÂNGELE
proprietăreasa s-a înverzit s-a înverzit s-a înverzit şi s-a împrăştiat ca ceaţa în clopoţei
uite, o lumină ce-ar putea să fie neagră
floare
pe crini de oţel şi de sare să-mi spui încă o dată că mama ta era bună (…)”5

Dramele sunt redate cu ironie și transmit cu nonșalanță uimitoarele reacții, care sunt dintre cele mai naturale, ce par să nu perceapă gravitatea acțiunii. Apelul la joc , la naivitate prin sfidarea unor lucruri serioase nu indică decât nevoia de eliberare de noutate , de proaspăt în creația poetică , zvâcniri premergătoare programelor de avangardă , poetul dorind să recupereze teme vechi într-o manieră cutezătoare și totuși temperată în această etapă a creației.

Inventivitatea jucăușă a poetului cunoaște multiple fațete, el stabilind ad-hoc raporturi insolite între realităţi îndepărtate, între care logic nu poate exista vreo legătură. Ba mai mult, elemente surprinzatoare sfidatoare la adresa serozitatii actului creator poetic sunt introduse de pe acum, autorul adresându-se direct cititorului ”Cititorul este rugat aici să faca o pauză/Și să se gândească asupra celor ce a citit /Penrtu că vecina mea s-a plictisit-fără cauză/Și se duce să mănînce ceva dulce și să se culce”(Cântă, cîntă mai departe); sau după zugrăvirea grotescă a viitorului Ofeilei în poezia Hamlet(fragmente de ciorne) precizează ” Dar pentru cititor lucrul acesta e cu totul lipsit de importanță”. Poemul suferă aici „procesul de mise en abyme iar metacritica penetrează creația. Găsim aici caracteristicile comune tuturor poeților de avant-gardă, nu numai dadaiste”[6]

Autorul refuză literatura vremii, convențională și dorește fățiș o schimbare de eliberare a expresiei de sub tirania dogmelor:”Și literatura e viermele ce roade drumul subteran/ Prin care o să curgă apa ca să iasă roadele la vară/Fotografie prăfuită pe pian și găsită pe urma vie/”(Poemă mondenă) , ”eu vin călare / Cântareț pe coarde noi de la țară și-aduc câinele lătratului de seară” preconizand o schimbare de proporții bazată pe exprimarea spontană, dezinvoltă .

Aici ceea ce scandalizeaza sunt imagini ale unor lucruri considerate tabu , act pur de indisciplină poetică pentru acele timpuri: ”ne-om dezbrăca pe deal în pielea goală/ Să se scandalizeze preotul, să se bucure fetele” sau derâderea unor motive cum este cel al zidului, al ruinei atribuidu-i acestuia metrica populara și plusând cu motivul spânzuratei care se leagană ca o ” pară coaptă” elemente de la care până la scandalul dadaiștilor nu mai este mult .

Tristan Tzara după lecturarea volumului propus de Saşa Pană îl aprobă ” j’ai lu avec attention votre post-face et j’approuve entierement votre point de vue. L’édition aussi en est très

[5] T. Tzara, În gropi fierbe viaţă roşie, în Primele poeme, ed. cit., p.88
[6] Henri Bèhar, Tristan Tzara, traducere de Alina Savin, edit. Junimea, p.9

BDD-A23264 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:27:33 UTC)

reussie et acela m'a produit un curieux effet de relire de bien vielilles choses " (Scrisoare din 2 iunie 1934).

Chiar dacă nu li s-a acordat importanța cuvenită acestor creaţii pre-dadaiste considerăm notabilă situarea autorului alături de Urmuz în generaţia precursorilor mişcării europene de avangardă. Urmele dadaiste din această perioadă pot fi deci identificate încă de pe acum prin lupta împotriva ipocriziei şi falsităţii unei lumi încremenite în atitudini convenţionale. Dislocarea discursului, golirea de structuri, contrasensurile, mimarea puerilului, tendința pentru caricatural și burlesc , sunt argumente în plus în favoarea etapei românești a creaţiei lui Tristan Tzara .

Dorința de a se face cunoscut începe să-i fie satisfăcută autorului, tocmai pentru ca el va șoca publicul promovând o arta a non sensului, a negației ce vor constitui de acum încolo mărcile definitorii ale avangardismului. Creația românească a autorului Tristan Tzara chiar dacă încă nu dadaistă , pregătește etapa următoare în care direcțiile abia întrezărite aici se vulgarizează, se duc la extrem, cert este că poezia avant-dada este rezultatul unei crize ce se adâncește odată cu climatul cultural-istoric al vremii devenind un „mal du siecle".

Fragmente în limba franceză sunt introduse în aceste poezii, ceea ce denotă deja o bună cunoaștere a limbii franceze, lucru deloc surprinzător având în vedere faptul că autorul a urmat un liceu francez și totodată era la curent cu literatura franceză a vremii :

"*Eu incep din nou scrisoarea și îți scriu :Ma chere cousine*

Je croyais hier entendre dans ma chambre ta voix tandre et câline"(Verișoară fată de pension) sau

" *ton frère crie/ tu lu dis/*
Entre les feuilles du livre
humides/la main.
avec la caux peins moi la
croyance"(În gropi fierbe viață roșie) sunt versuri ce stau drept dovadă că autorul pendulează între cele două limbi de creație încă din această perioadă, introducand, traducând sau reinterpretând mai târziu elemente românești în etapa franceză de exprimare.

Volumul „Douăzeci și cinci de poeme", va aduce o nouă viziune asupra poeziei iar Tzara explică:" *În 1916 doream distrugerea genurilor literare.Introduceam în poeme elemente considerate nepotrivite de a face parte din ele, ca si fraze din ziar , zgomote si sunete.Aceste sonorități(care nu aveau nimic în comun cu sunetele imitative trebuiau sa constituie o paralelă cu cercetarile lui Picasso, Matise, Derain, care foloseau în tablorile lor materii diferite"*[7] Exercițiilor de început i se opun acum aceste creaţii care refuză versul clasic dorind să îmbrațișeze acum viața/poezia ca singura manieră de a exista.

Cititorului i de dezvăluie odata cu acest volum o revoluție poetică susținută de elipse, efecte surprinzatoare, metamorfoze, simplu- complex, un amalgam ameţitor de experimental ce sparge barierele tradiționale, poeticul confundându-se cu însăși arta, sculptura și pictura, univers pur tactil infinit.

Bibliografie:

- Tristan Tzara, *Lettre à Jacques Doucet* , 30 octombre 1922, Oeuvres Completes , Paris, Flammarion, 1975,T1,

[7] Tristan Tzara, Lettre à Jacques Doucet , 30 octombre 1922, Oeuvres Completes ,ed etablie par Henri Béhar, Paris, Flammarion, 1975,T1, p.88 în traducerea noastră

BDD-A23264 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:27:33 UTC)

- Tristan, Tzara, „*Primele poeme. Insurecţia de la Zürich*, Cartea Românească, București, 1971
- Boldea, Iulian, Simbolism, modernism, tradiţionalism, avangardă, Editura Aula, Braşov, 2002.
- Marin Mincu, *Avangarda literara romaneasca*, Ed. Minerva, 1983.
- Mircea Scarlat, *Istoria Poeziei Romanesti*, volII, ed. Minerva, Bucuresti 1986.
- Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei* , Ed. Cartea Romaneasca, Bucuresti 2007, p.98
- Ov. S. Crohmalniceanu, *Literatura Romana între cele două războaie mondiale*, volI, Ed. Minerva , Bucuresti, 1974.
- G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediţia a II-a, Editura Minerva, Bucureşti, 1981.
- Ion Pop, Primele poeme ale lui T.Tzara, în Avangardismul poetic romanesc, EPL, 1969.
- Henri Bèhar, *Tristan Tzara*, în traducere de Alina Savin, edit. Junimea,

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652

BDD-A23264 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:27:33 UTC)